

E L A B O R A T

**MODEL OBRAZOVANJA
ZA SANDŽAČKE BOŠNJAKE U REPUBLICI SRBIJI**

BOŠNJAČKO NACIONALNO VIJEĆE

NOVI PAZAR

Novembar, 2009.

MODEL OBRAZOVANJA ZA SANDŽAČKE BOŠNJAKE U REPUBLICI SRBIJI

ELABORAT

APSTRACT

U cilju implementacije zakonom zagarantovanog prava na obrazovanje na svom maternjem jeziku, Bošnjačko nacionalno vijeće u Republici Srbiji, uz konsultacije sa Ministarstvom prosvjete Republike Srbije, izradilo je Model obrazovanja za Sandžačke Bošnjake u Republici Srbiji.

Model je zasnovan na istraživanjima koje je sproveo Odbor za obrazovanje Bošnjačkog nacionalnog vijeća i na osnovu empirijskih saznanja u oblasti obrazovanja na području na kome u pretežnom broju žive pripadnici bošnjačke nacionalne manjine u Republici Srbiji.

Ovaj elaborat u prva tri odjeljka sadrži uvodne napomene sa opštim i specifičnim ciljevima koji se samim Modelom žele postići.

U četvrtom odjeljku elaborata dati su osnovni podaci o trenutnom stanju, kao i osnovni problemi u oblasti obrazovanja pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice u Republici Srbiji, sa prijedlogom ostvarenja prava na obrazovanje na maternjem jeziku, u skladu sa zakonom, po nastavnim predmetima iz tzv. nacionalne grupe predmeta.

U petom i šestom odjeljku elaborata obrazložena je opravdanost i osnovanost uvođenja nastave na bosanskom jeziku za sandžačke Bošnjake u Republici Srbiji, kao i zakonske osnove na kojima se zasniva sam Model, kako sa međunarodno pravnog, tako i sa stanovišta domaćeg zakonodavstva.

Sedmi odjeljak prikazuje sam Model obrazovanja pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice na bosanskom jeziku u Republici Srbiji, sa navođenjem osnovnih principa, kao i različitim varijantama Modela koji bi se primjenjivali u zavisnosti od specifičnosti same sredine i svake škole pojedinačno.

U odjeljcima VIII do X dati su načini ostvarivanja nastavnih programa, primjena i implementacija Modela, kao i završne napomene.

I. UVOD

Očuvanje nacionalnog identiteta i samobitnosti svake, pa i bošnjačke nacionalne zajednice, jedan je od temeljnih principa demokratičnosti jedne zemlje. U tom smislu, ostvarivanje prava na obrazovanje na maternjem jeziku je temeljni uslov za ostvarenje svih ostalih prava iz korpusa prava pripadnika nacionalnih manjina, s obzirom da je jezik, kao osnovni i najvažniji element nacionalne samobitnosti, od suštinskog značaja za ostvarenje nacionalnih prava jedne nacionalne zajednice u ostalim oblastima, kao i to da je obrazovanje najznačajniji i najvažniji mehanizam i polazni okvir za sistematski pristup zakonom utemeljenih i zagarantovanih prava i sloboda.

Iz tog razloga očuvanje, razvoj i njegovanje jezika u obrazovnom procesu i sistemu jedno je od uporišnih tačaka ostvarenja potpunije nacionalne ravnopravnosti pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srbiji, pa i bošnjačke nacionalne manjine.

Nezastupljenost i neprimjenjivanje jezika u obrazovnom procesu u značajnoj mjeri utiče na gubljenje tog istog jezika u ostalim oblastima života i rada, što značajno može ugroziti i dovesti u pitanje nacionalni identitet i samobitnost konkretne nacionalne zajednice, a time i njenu historiju, tradiciju i kulturu, što sve može dovesti do asimilacije i potpunog gubljenja nacionalnog identiteta.

S obzirom na to, a u cilju potpunijeg ostvarenja prava pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice na obrazovanje na maternjem jeziku, u skladu sa zakonom zagarantovanim pravima i međunarodnim standardima u ovoj oblasti, neohodno je uvesti nastavu na bosanskom jeziku na svim nivoima obrazovanja, od predškolskog do visokoškolskog obrazovanja u redovan sistem obrazovanja Republike Srbije.

II. OPŠTI CILJ

Implementacija i ostvarenje prava na obrazovanje na maternjem jeziku pripadnika bošnjačke nacionalne manjine na području Republike Srbije i očuvanje nacionalnog identiteta pripadnika bošnjačke nacionalne manjine u našoj zemlji.

III. SPECIFIČNI CILJEVI

1. Odvijanje nastave na bosanskom jeziku - maternjem jeziku pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice i ostvarenje potpunije ravnopravnosti u oblasti obrazovanja kroz ovladavanje bosanskim jezikom na svim nivoima.
2. Obezbjedenje uslova za obrazovanje na maternjem bosanskom jeziku pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice u Republici Srbiji od predškolskog do visokoškolskog nivoa.
3. Razvijanje jezičkih sposobnosti i očuvanje, njegovanje i dalje unapređenje bosanskog govornog i pisanog jezika i pisma.
4. Razvijanje svijesti o važnosti znanja bosanskog jezika kao opšteg kulturnog dobra.
5. Razvijanje ljubavi prema bosanskom jeziku, književnosti i kulturi, razvijanje literalnih sposobnosti i njegovanja bosanskog jezika u kulturi i svim ostalim segmentima života.
6. Bolje i potpunije ovladavanje i upoznavanje sa bogatim književnim stvaralaštvom na bosanskom jeziku i sveukupnom kulturnom baštinom sandžačkih Bošnjaka u Republici Srbiji i šire.
7. Bolje, efikasnije i potpunije sticanje znanja o muzičkom i likovno-umjetničkom stvaralaštvu i kulturi sandžačkih Bošnjaka u Republici Srbiji i šire.
8. Podsticanje i dalji razvoj stvaralaštva pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice i obogaćivanje kulturnog miljea sredine u kojoj žive pripadnici bošnjačke nacionalne zajednice.
9. Bolje, potpunije i efikasnije ovladavanje potrebnim znanjima o historijskim i drugim događajima od posebne važnosti za pripadnike bošnjačke nacionalne zajednice, kao dijela sveukupne evropske i svjetske historije i razvijanje duha zajedništva i zalaganja za opšteprihvaćene vrijednosti i standarde u društvenom životu.
10. Bolje i sveobuhvatnije upoznavanje pripadnika većinskog naroda i ostalih nacionalnih zajednica sa tradicionalnim vrijednostima i ostvarenjima pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice uopšte, unapređenje i dalji razvoj multikulturalnog i multietničkog života u Republici Srbiji uopšte.

IV. TRENUTNO STANJE I OSNOVNI PROBLEMI U NASTAVI SANDŽAČKIH BOŠNJAKA U REPUBLICI SRBIJI

1. Demografske karakteristike i nacionalna struktura stanovništva

Prema podacima sa posljednjeg popisa stanovništva (iz 2002. godine), u Republici Srbiji živi 136.087 građana koji su se u nacionalnom pogledu izjasnili kao Bošnjaci. U ukupnom stanovništvu Srbije bošnjačka nacionalna zajednica učestvuje sa 1,82%.

Prema Popisu stanovništva iz 2002. godine, sandžački Bošnjaci su, poslije Mađara, najbrojnija nacionalna zajednica i sveukupno treća po brojnosti nacionalna zajednica uopšte u Republici Srbiji.

U najvećem broju sandžački Bošnjaci žive na području regije Sandžak, odnosno u gradu Novom Pazaru i opštinama Tutin, Prijepolje, Priboj, Nova Varoš i Sjenica, koje su administrativno u okviru Raškog i Zlatiborskog okruga. Nacionalna struktura stanovništva tih opština prikazana je u tabeli broj 1.

Tabela br. 1. Nacionalna struktura stanovnika sandžačkih opština

(Izvor: Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u 2002. godini, Stanovništvo, Knjiga I Nacionalna ili etnička pripadnost - podaci po naseljima, Republički zavod za statistiku, Beograd, februar 2003.)

Grad opština	Ukupno		Srbi		Bošnjaci		Muslimani		Jugosloveni		Crnogorci		Ostali	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
Novi Pazar	85.996	100	17.599	20,46	65.593	76,27	1.599	1,86	136	0,16	10	0,01	930	1,08
Tutin	30.054	100	1.299	4,32	28.319	94,23	223	0,74	17	0,06	20	0,07	170	0,57
Prijepolje	41.188	100	23.402	56,82	13.109	31,83	3.812	9,26	97	0,24	271	0,66	487	1,18
Priboj	30.377	100	22.523	74,14	5.567	18,33	1.427	4,70	99	0,36	432	1,42	316	1,04
Nova Varoš	19.982	100	18.001	90,09	1.028	5,14	502	2,51	113	0,57	73	0,37	263	1,32
Sjenica	27.970	100	6.572	23,50	20.512	73,34	659	2,36	25	0,09	23	0,08	168	0,60
SVEGA	235.567	100	89.396	37,95	134.128	56,94	8.222	3,49	487	0,21	829	0,35	2.334	0,99

U manjem broju pripadnici bošnjačke nacionalne zajednice žive i u ostalim dijelovima Republike Srbije, a najviše njih u Beogradu. Zbog specifične metodologije kojom je rađen popis stanovništva 2002. godine (u stalno stanovništvo nisu uvršteni oni koji su godinu i više dana van svog mjesta prebivališta), procjenjuje se da je ukupni broj sandžačkih Bošnjaka u Republici Srbiji znatno veći.

Po starosnoj strukturi sandžačke opštine spadaju u red najmlađih opština na području Republike Srbije, pa je, stoga, i zastupljenost učenika osnovnih i srednjih škola na ovom području u ukupnom stanovništvu na višem nivou u odnosu na ostale opštine u zemlji.

2. Trenutno stanje u sistemu obrazovanja na bosanskom jeziku za pripadnike bošnjačke nacionalne zajednice u Republici Srbiji

U Republici Srbiji od školske 2004/2005. godine u osnovnim školama u Sandžaku za pripadnike bošnjačke nacionalne zajednice primjenjuje se najmanja zakonom predviđena varijanta obrazovanja - izučavanje bosanskog jezika kao izbornog nastavnog predmeta „Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture“, i to na nivou osnovnog obrazovanja.

U školskoj 2009/2010. nastavni predmet “Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture” zastupljen je u nastavi od I do VII razreda osnovne škole, kao izborni nastavni predmet.

Za potrebe izvođenja nastave koriste se udžbenici i to za I, II, III, IV i V razred, dok se za VI i VII razred koriste skripte, izdavača Centra za bošnjačke studije iz Tutina.

Izučavanje bosanskog jezika kroz formu izbornog nastavnog predmeta nije na nivou sistemskog rješenja s obzirom da implementacija i ostvarenje tog prava zavisi od pojedinačne volje nadležnih u lokalnoj samoupravi, direktora, učitelja, razrednih starješina ili, pak, nekog drugog.

Nastavni planovi i programi na svim nivoima obrazovanja, isto tako, svojim sadržajima ne nude u dovoljnoj mjeri, ili nikako, sadržaje koji zadovoljavaju i na pravi način odgovaraju potrebama bošnjačke nacionalne manjine u Republici Srbiji, u skladu sa međunarodnim i domaćim standardima i usvojenim zakonskim normama.

Postojeći model ostvarenja manjinskih prava u oblasti obrazovanja za pripadnike bošnjačke nacionalne zajednice, stoga, nije adekvatan, ne odražava njihove stvarne potrebe i ne doprinosi efikasnijem, djelotvornijem i potpunijem ostvarenju njihovim sveukupnih manjinskih i opštih ljudskih prava.

2.1. Nastava bosanskog jezika i književnosti

Nastava maternjeg jezika i književnosti, nacionalne historije, muzičke i likovne kulture imaju izuzetnu važnost u obrazovnoj, ali i u vaspitno-odgojnoj sferi formiranja ličnosti učenika i svakog pojedinca uopšte. Samo ona ličnost koja poznaje jezik i književnost, historiju i kulturu vlastitog naroda bit će u stanju da cijeni jezik i književnost, historiju i kulturu drugih naroda i pripadnika nacionalnih manjina sa kojima živi u Republici Srbiji. To je značajna pretpostavka za temeljnije upoznavanje drugih, toleranciju i međusobnu saradnju u stvaranju povoljnih uslova za prosperitet zajednice i svih njenih građana, bez obzira na nacionalnu, vjersku, rasnu i svaku drugu pripadnost.

Iako je bošnjačka narodna poezija vrlo bogata i sadržajna, iako se Evropa romantičarskog perioda zainteresovala za balkansku i srpsku narodnu književnost baš preko bošnjačke narodne balade „Hasanaginica“, a svjetska lingvistika polovinom 20. stoljeća razriješila tzv. homersko pitanje i objasnila nastanak grčkih epova na primjerima žive epike bošnjačkih narodnih pjevača iz Sandžaka, ni sa čim od sadržaja te vrste pripadnici bošnjačke nacionalne zajednice nisu u prilici da se u redovnom obrazovnom procesu upoznaju, jer oni nisu zastupljeni u postojećim nastavnim programima.

Postojeći nastavni planovi i programi nastave srpskog jezika ne sadrže u adekvatnoj mjeri književna djela i književne stvaraoce bošnjačke nacionalnosti. Na taj način pripadnicima bošnjačke nacionalne zajednice uskraćena je mogućnost da upoznaju sadržaje bitne za očuvanje svoje nacionalne samobitnosti.

2.2. Nastava historije

S obzirom na samu specifičnost historije kao nauke, kao i način njenog poimanja i tumačenja pojedinih historijskih događaja koji, zavisno od samog događaja, imaju ili mogu imati manji ili veći značaj za određenu užu ili širu društvenu grupu ili zajednicu, nastava historije u školama je od presudne važnosti za nacionalni identitet svakog naroda, pa i pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice u Republici Srbiji.

Područje na kojem sandžački Bošnjaci u pretežnom broju žive u Republici Srbiji, u skladu sa specifičnim, izuzetno značajnim geostrateškim položajem, stoljećima je bilo poprište različitih historijskih događaja i društvenih kretanja uopšte. Ti događaji, međutim, u nastavnim sadržajima historije predstavljeni su i interpretirani za pripadnike bošnjačke nacionalne zajednice na neadekvatan način, uz često nipodaštavanje nacionalnog identiteta i samobitnosti, ponekad u negativnim konotacijama u koje su stavljeni pripadnici ove zajednice. Tako, na primjer, period srpskih ustanaka, kao i period prije, te naročito poslije Berlinskog kongresa, zatim period austrougarske aneksije i period nakon balkanskih ratova, u nastavnim sadržajima historije sa aspekta sandžačkih Bošnjaka nije zastupljen skoro ni fragmentarno, iako je poznato da je to vrijeme kada je sandžačkim Bošnjacima oduzeto pravo na nacionalno imenovanje i sopstvenog korpusa i jezika kojim govore, i kad se bošnjački živalj našao u posebno teškom položaju, izložen pogromima i progonima, prisiljen na stalna iseljavanja i izložen konstantnim procesima asimilacije sa svih strana. Posljednje decenije dvadesetog stoljeća u udžbenicima historije u Republici Srbiji obrađene su na, za sandžačke Bošnjake, potpuno neprihvatljiv način.

Stoga je u nastavne planove historije neophodno zastupiti one nastavne sadržaje koji na adekvatan, naučno utemeljen i na činjenicama zasnovan način govore o određenim historijskim događajima koji su od posebnog značaja za bošnjačku nacionalnu zajednicu u našoj zemlji.

S obzirom da se iz historije kao nauke o prošlosti izvlače pouke za budućnost, pravilno interpretiranje historijskih događaja, oslobođeno i rasterećeno ideoloških i drugih predrasuda, insinucija i nacionalne isključivosti i segregacije, i s jedne i s druge strane, jedan je od ključnih preduslova za razvoj atmosfere međunacionalnog uvažavanja, suživota i tolerancije.

2.3. Nastava muzičke i likovne kulture i umjetnosti

Sa aspekta potvrđivanja nacionalnog identiteta jedno od ključnih mjesta svakako pripada muzičkoj i likovnoj i kulturi i umjetnosti.

Trenutno, u nastavnim predmetima muzičke i likovne kulture na području naše zelje nema praktično nijednog sadržaja iz bogatog muzičkog i likovnog stvaralaštva pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice, čime je u velikoj mjeri osakaćena i sama nastava, a Bošnjaci lišeni prava i mogućnosti sticanja znanja o vrijednostima, na primjer, sevdalinke, duhovnih formi ilahija i kasida, specifičnih likovno-umjetničkih formi kaligrafije, arabeske, specifičnih formi arhitekture i drugih umjetničkih stilova, kao i vrijednosti muzičkog i likovnog stvaralaštva brojnih kulturnih stvaralaca u ovim oblastima iz reda bošnjačkog nacionalnog korpusa.

Adekvatni nastavni sadržaji sa aspekta bošnjačke nacionalne zajednice imali bi ključnu ulogu u potpunijem ostvarenju nacionalnog identiteta sanžaćkih Bošnjaka i ostvarenja njihovih sveukupnih nacionalnih, vjerskih, kulturnih i ostalih prava u Republici Srbiji i u značajnoj mjeri bi se, s obzirom na bogato naslijeđe u ovim oblastima, podigao nivo sveukupnog kulturnog života u našoj zemlji. Dodatno, na taj način koncipirani nastavni sadržaji značajno bi doprinjeli daljem razvoju multikulturalnosti multietničke državne zajednice kakva je Republika Srbija.

V. OPRAVDANOST I OSNOVANOST UVOĐENJA NASTAVE NA BOSANSKOM JEZIKU ZA SANDŽAČKE BOŠNJAKE U REPUBLICI SRBIJI

S obzirom na sve navedeno, kao i na sve ono što nije obuhvaćeno ovim elaboratom, a što predstavlja presjek sadašnjeg stanja u obrazovanju na svim nivoima u našoj zemlji, dosadašnji nivo ostvarenja prava pripadnika bošnjačke nacionalne, kad je obrazovanje u pitanju, ne zadovoljava potrebe bošnjačke zajednice i nije u dovoljnoj mjeri u funkciji ostvarenja manjinskih prava pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice u Republici Srbiji, u skladu sa zakonom. Naime, nastava za pripadnike bošnjačke zajednice još uvijek se izvodi na srpskom jeziku, a bosanski jezik se izučava samo u formi izbornog nastavnog predmeta.

Nezadovoljni takvim stanjem i činjenicom da njihova djeca svoj maternji jezik treba da uče kao izborni nastavni predmet i da izučavanje maternjeg - bosanskog jezika i u takvoj formi zavisi od volje direktora, učitelja, razrednih starješina ili nekoga drugoga, veliki broj roditelja Bošnjaka zahtijevao je da se sa takvom praksom prekine i da bosanski jezik bude jezik na kome se nastava realizuje, a samim tim će onda on biti obavezan nastavni predmet.

Nastava maternjeg jezika i izučavanje nacionalne književnosti, nacionalne historije, muzičke i likovne kulture ima izuzetan značaj u obrazovnom, ali i u vaspitnom procesu formiranja ličnosti učenika, jer samo ona ličnost koja poznaje vrijednosti kulture i historije svoga naroda moći će da cijeni vrijednosti kulture drugih naroda sa kojima živi. To je osnovna pretpostavka za toleranciju i međusobnu saradnju i za stvaranje uslova za prosperitet i nacionalne i šire zajednice i svih njenih građana, bez obzira na nacionalnu, vjersku ili bilo koju drugu pripadnost.

Neadekvatno ostvarenje manjinskih prava pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice u oblasti obrazovanja posredno utiče i na nivo ostvarenja nacionalnih prava u svim ostalim oblastima značajnim za identitet bošnjačke nacionalne zajednice i sveukupni položaj sandžaćkih Bošnjaka u Republici Srbiji.

Ako se maternji jezik ne izučava u redovnom obrazovnom sistemu, postoji realna opasnost njegovog postepenog gubljenja i u svakodnevnom životu, a narod koji gubi svoj jezik kao jednu od suštinskih nacionalnih odrednica, dovodi u pitanje svoj nacionalni identitet i svoju budućnost. Zbog toga je za pripadnike bošnjačke nacionalne manjine u Republici Srbiji od posebnog značaja stvaranje uslova koji će omogućiti primjenu adekvatnih modela obrazovanja na bosanskom jeziku na svim nivoima obrazovanja i garantovati mogućnost da se u nastavne planove i programe uvrste sadržaji iz maternjeg jezika i književnosti, nacionalne historije, kulture i tradicije, u skladu sa zakonom. U suprotnom, kako je to historija u više navrata praktično i potvrđivala, negiranje nacionalnog identiteta bošnjačke nacionalne zajednice bi se u bliskoj budućnosti ponovo moglo dogoditi, a asimilatorski procesi bi bili samo dodatno pojačani. Takvim slijedom događaja,

mogli bi se ponoviti i negativni trendovi iz prošlosti, što bi ponovo moglo dovesti do masovnih iseljavanja, pa i do nestanka sandžačkih Bošnjaka u Republici Srbiji u nacionalnom smislu i određenju uopšte.

Zbog svega toga, a u skladu sa svojim zakonskim ovlaštenjima, Bošnjačko nacionalno vijeće (Nacionalni savjet bošnjačke nacionalne manjine), u saradnji sa Ministarstvom prosvjete Republike Srbije, je definisalo i usvojilo ovaj Model obrazovanja za pripadnike bošnjačke nacionalne manjine u Republici Srbiji.

VI. ZAKONSKE OSNOVE NA KOJIMA SE ZASNIVA MODEL

Zaštita pojedinačnih i kolektivnih prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srbiji obezbjeđena je Ustavom Republike Srbije, nizom zakona i drugih domaćih i međunarodnih dokumenata. U okviru tih pravnih akata posebno mjesto zauzima i obezbjeđenje prava na obrazovanje na maternjem jeziku nacionalnim manjinama, kao i mehanizmi zaštite i načini ostvarenja tog prava. Istim tim dokumentima zabranjena je diskriminacija pripadnika nacionalnih manjina po bilo kom osnovu, pa, shodno tome, i u oblasti obrazovanja na maternjem jeziku.

Međunarodni i domaći dokumenti pružaju garanciju na ostvarenje prava na obrazovanje na maternjem bosanskom jeziku i pripadnicima bošnjačke nacionalne zajednice, što je konkretno regulisano nabrojanim pravnim aktima, čiji se pregled daje u nastavku.

1. Međunarodno pravo i standardi

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina predstavlja međunarodno pravni okvir unutar koga se nalazi i Republika Srbija. Konvenciju je donio Savjet Evrope a Republika Srbija ju je ratifikovala 21. maja 2005. godine.

Konvencijom je utvrđeno da je „zaštita nacionalnih manjina, prava i sloboda pripadnika tih manjina sustavni dio međunarodne zaštite ljudskih prava“ i kao takva spada u područje međunarodne saradnje. Zemljama članicama se nalaže da, gdje god je to moguće, preduzmu mjere „u oblasti obrazovanja i istraživanja za njegovanje kulture, historije, jezika i vjere svojih nacionalnih manjina“ (član 12. Konvencije). U tom cilju, članice se obavezuju da obezbjede „odgovarajuće mogućnosti za osposobljavanje nastavnika, koji bi izvodili nastavu na jezicima nacionalnih manjina, i pristup adekvatnim udžbenicima za nastavu na jeziku nacionalne manjine“. Ugovornice Konvencije se, također, obavezuju da "unapređuju jednake mogućnosti pristupa obrazovanju na svim nivoima za pripadnike nacionalnih manjina“ (član 12).

Okvirnom konvencijom se, također, „obavezuju“ zemlje ugovornice da u okviru sistema obrazovanja „priznaju pravo svakog pripadnika nacionalne manjine da uči svoj maternji jezik“, te da “u područjima koja su tradicionalno, ili u znatnom broju naseljena pripadnicima nacionalnih manjina, ako ima dovoljno zahtjeva”, obezbijede da u okviru svojih obrazovnih sistema “pripadnici manjina imaju odgovarajuće mogućnosti za izvođenje nastave na maternjem jeziku ili da dobijaju časove na tim jezicima“ (član 14. Konvencije).

Haške preporuke

Dokumenta Organizacije za evropsku sigurnost i saradnju (OSCE) kao što su Haške preporuke iz 1996. godine, obrazovanju manjina posvećuju posebnu pažnju, pa navode sljedeće:

„11. Idealno sredstvo komuniciranja u vrtićima i na predškolskom nivou morao bi da bude maternji jezik djeteta...

12. Najbolje bi bilo da se u osnovnoj školi nastavni program izvodi na jeziku manjine. Jezik manjine bi morao da bude redovni nastavni predmet.

13. U srednoj školi znatan dio nastavnog programa trebalo bi da se predaje na jeziku manjine. Jezik manjine bi trebalo da bude redovan nastavni predmet.

14. Održavanje osnovnog i srednjeg obrazovanja na jeziku manjine u velikoj mjeri zavisi od broja nastavnika koji su obrazovani u raznim disciplinama na maternjem jeziku. Stoga, države bi trebalo, polazeći od obaveze da osiguraju jednake mogućnosti obrazovanja na jeziku manjine, da obezbijede odgovarajuće ustanove za potrebnu obuku nastavnika i da olakšaju pristup takvoj obuci.

19. Državne vlasti u domenu obrazovanja morale bi osigurati da obavezni opšti nastavni program uključi nastavu iz predmeta njihove (manjinske) historije, kulture i tradicije.

20. Sadržaj nastavnog programa koji se odnosi na manjine, treba izraditi uz aktivno učešće tijela koja predstavljaju dotične manjine.

21. Države bi trebalo da olakšaju osnivanje centara za pripremu i ocjenu programa obrazovanja na jeziku manjine. Ti centri bi morali da budu povezani sa postojećim ustanovama, kako bi na odgovarajući način mogli da olakšaju ostvarivanje ciljeva zacrtanih u nastavnom programu.“

Preporuke iz Osla i Preporuke iz Lunda

Preporuke iz Osla o jezičkim pravima nacionalnih manjina (iz 1998. godine) i Preporuke iz Lunda o djelotvornom učešću nacionalnih manjina u javnom životu (iz 1999. godine), također, tretiraju službenu upotrebu jezika nacionalnih manjina.

Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima

Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima, Savjeta Evrope, od 5. novembra 1992. godine, reguliše upotrebu regionalnih ili manjinskih jezika i obavezuje svaku državu članicu da primjeni odredbe ove povelje „na sve regionalne ili manjinske jezike koji se govore na njenoj teritoriji“ (član 2 Povelje).

U mjerama za unapređenje upotrebe regionalnih ili manjinskih jezika u javnom životu, Dio III, član 4, Konvencijom se preciziraju sve obaveze država u obrazovanju na svim nivoima.

Zakonom o ratifikaciji Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, usvojenim u Skupštini Srbije u decembru 2005. godine („Službeni list SCG“, br. 18/2005), bosanski jezik je priznat i prihvaćen kao jedan od deset manjinskih jezika u Republici Srbiji.

Članom 8. Zakona definisane su obaveze koje ratifikacijom Konvencije države članice preuzimaju u oblasti obrazovanja, od nivoa predškolskog pa sve do visokoškolskog obrazovanja.

2. Ustavna i pravna regulativa Republike Srbije

Ustav Republike Srbije

Ustavom Republike Srbije iz 2006. godine („Službeni glasnik RS“, br. 83-06) regulisano je da „Republika Srbija štiti prava nacionalnih manjina. Država jamči posebnu zaštitu nacionalnim manjinama radi ostvarivanja potpune ravnopravnosti i očuvanja njihovog nacionalnog identiteta” (član 14. Ustava). Bez školovanja na bosanskom jeziku pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice, bez izučavanja bosanskog jezika i književnosti, historije, kulture i tradicije, muzičke i likovne umjetnosti bošnjačkog naroda nije moguće osigurati „potpunu ravnopravnost i očuvanje njihovog identiteta”, u skladu sa Ustavom. Saglasno tome, ustavno je pravo pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice u Republici Srbiji da se u različitim i mogućim modelima školuje (obrazuje) na bosanskom kao svom maternjem jeziku.

Ljudskim i manjinskim pravima Ustav Srbije posvećuje i čitavo Drugo poglavlje, od člana 18. do člana 81. Tako članom 18. Ustava se precizira da se „ljudska i manjinska prava zajamčena Ustavom neposredno primjenjuju“. Istim članom, stav 2, ističe se da se „Ustavom jemče, i kao takva, neposredno se primjenjuju ljudska i manjinska prava zajemčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima i zakonima“, te da se „zakonom može propisati način ostvarivanja ovih prava samo ako je to Ustavom izričito predviđeno ili ako je to neophodno za ostvarenje pojedinog prava zbog njegove prirode, pri čemu zakon ni u kom slučaju ne smije da utiče na suštinu zajemčenog prava“. Stavom 3. istog člana se ukazuju da se „odredbe o ljudskim i manjinskim pravima tumače u korist unapređenja vrijednosti demokratskog društva, saglasno važećim međunarodnim standardima ljudskih i manjinskih prava, kao i praksi međunarodnih institucija koje nadziru njihovo sprovođenje“.

Uspostava ustavnih mehanizama kojima se jemče ljudska i manjinska prava, koja su po Ustavu „neotuđiva“, saglasno članu 19. Ustava, „služe očuvanju ljudskog dostojanstva i ostvarenju pune slobode i jednakosti svakog pojedinca u pravednom, otvorenom i demokratskom društvu, zasnovanom na načelu vladavine prava“.

Članom 79. Ustava pripadnicima nacionalnih manjina se, između ostalog, garantuje i pravo na „izražavanje, čuvanje, njegovanje, razvijanje i javno izražavanje nacionalne, etničke, kulturne u vjerske posebnosti“, na „korišćenje svog jezika i pisma“, kao i na „školovanje na svom jeziku u državnim ustanovama“ i „osnivanje privatnih obrazovnih ustanova“.

Pripadnici nacionalnih manjina po Ustavu „imaju pravo na nesmetane veze i saradnju sa sunarodnjacima izvan teritorije Republike Srbije“ (član 80. Ustava). Za bošnjačku nacionalnu manjinu ovo je od posebne važnosti zbog nužnosti saradnje sa Bosnom i Hercegovinom u cilju uspješnog i kvalitetno ostvarivanja školovanja na bosanskom jeziku (programi, kadrovi, udžbenici i sl.).

Ustavom se, članom 190, precizira i da opštine treba da se staraju o „zadovoljenju potreba građana u oblasti prosvjete“, te da opštine imaju obavezu da se staraju o „ostvarenju, zaštiti i unapređenju ljudskih i manjinskih prava“. Odredbe ovog člana bitne su zbog toga što se brojna pitanja u oblasti obrazovanja pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice mogu rješavati unutar pojedinih opština.

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina

Prema Zakonu o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina („Službeni list SRJ“, br. 11/2002), „pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na vaspitanje i obrazovanje na svom jeziku u institucijama predškolskog, osnovnog i srednjeg vaspitanja i obrazovanja“ (član 13, stav 1. Zakona).

Saglasno stavu 2. istog člana, „država je dužna stvoriti uslove za organizovanje obrazovanja na jeziku nacionalne manjine, a do tog vremena obezbediti dvojezičnu nastavu ili izučavanje jezika nacionalne manjine sa elementima nacionalne istorije i kulture za pripadnike nacionalne manjine“.

Za ostvarivanje prava iz st. 1. i 2. ovog člana može se propisati određeni minimalan broj učenika, s tim da taj broj može da bude manji od minimalnog broja učenika koji je zakonom propisan za obezbeđenje odgovarajućih oblika nastave i obrazovanja

Zakonom je predviđena i mogućnost propisivanja određenog minimalnog broja učenika za ostvarivanje prava na vaspitanje i obrazovanje nacionalnih manjina na materinjem jeziku „s tim da taj broj može da bude manji od minimalnog broja učenika koji je zakonom propisan za obezbjeđenje odgovarajućih oblika nastave i obrazovanja“.

Program nastave za potrebe obrazovanja iz stava 1. ovog člana, u delu koji se odnosi na nacionalni sadržaj, u značajnoj meri će sadržati teme koje se odnose na historiju, umetnost i kulturu nacionalne manjine.

U izradi nastavnog plana za potrebe nastave predmeta koji izražavaju posebnost nacionalnih manjina na jeziku nacionalnih manjina, dvojezične nastave i učenja

jezika nacionalnih manjina sa elementima nacionalne kulture iz stava 1. ovog člana, obavezno učestvuju nacionalni saveti nacionalne manjine.

Prema ovom zakonu programi nastave za potrebe obrazovanja pripadnika nacionalnih manjina „u dijelu kolji se odnosi na nacionalni sadržaj, u značajnoj mjeri će sadržavati teme koje se odnose na historiju, umjetnost i kulturu nacionalne manjine“ (član 13. stav 5. Zakona). Zakonom je, također, propisano da u izradi ovih programa (programa koji izražavaju posebnost nacionalnih manjina) obavezno učestvuje nacionalni savjet nacionalne manjine.

Ono što je od posebnog značaja je i to da se ovim zakonom reguliše i pitanje obrazovanja pripadnika nacionalnih manjina na nivou višeg i visokog obrazovanja, tako što će se „obezbjediti katedre i fakulteti gdje će se na jezicima nacionalnih manjina, ili dvojezično, obrazovati vaspitači, učitelji i nastavnici jezika nacionalne manjine“ (član 14. Zakona).

Isto tako, saglasno odredbama ovog zakona, „fakultet fakultet će organizovati lektorat na jezicima nacionalnih manjina, gdje će studenti pripadnici nacionalnih manjina moći da savladaju stručne termine i na jeziku nacionalne manjine“ (isti član Zakona).

Država se ovim zakonom, također, obavezuje da će pomagati „stručno osposobljavanje i terminološko usavršavanje nastavnika za potrebe obrazovanja“ na jeziku nacionalnih manjina (Ibid), kao i da će „pospješivati međunarodnu suradnju, sa ciljem da se omogući da pripadnici nacionalnih manjina studiraju u inostranstvu na materinjem jeziku i da se tako stečene diplome priznaju u skladu sa zakonom“ (Ibid).

Zakon o nacionalnim savjetima nacionalnih manjina

Zakon o nacionalnim savjetima nacionalnih manjina („Službeni glasnik RS“, br. 72/09), precizira i određuje nadležnosti i ovlašćenja nacionalnih savjeta u svim oblastima. Tako, u članu 13. Zakona se kaže da nacionalni savjet:

- „1) predlaže Nacionalnom prosvjetnom savjetu opšte osnove predškolskog programa, nastavne planove i programe osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja i osnove vaspitnog programa, za sadržaje koji izražavaju posebnost nacionalne manjine, a naročito iz oblasti historije, muzičkog vaspitanja i likovne umjetnosti;
- 2) predlaže Nacionalnom prosvjetnom savjetu program osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja za jezik nacionalne manjine i jezik, odnosno govor, nacionalne manjine sa elementima nacionalne kulture;
- 3) daje mišljenje Nacionalnom prosvjetnom savjetu na nastavne programe srpskog jezika, kao nematernjeg;
- 4) predlaže ministru nadležnom za poslove obrazovanja mjere i program vaspitnog rada sa učenicima u ustanovama učeničkog standarda, koji se odnose na afirmaciju međuetničke tolerancije i multikulturalizma;

5) daje mišljenje na školski i vaspitni program ustanova za koje je utvrđeno da su od posebnog značaja za nacionalnu manjinu”.

U skladu sa Zakonom, članom 14. propisano je da, “ako se obrazovno-vaspitni rad ostvaruje na jeziku nacionalne manjine, Nacionalni prosvjetni savjet predlaže ministru nadležnom za poslove obrazovanja davanje odobrenja za korišćenje udžbenika i nastavnih sredstava čiji sadržaji izražavaju posebnosti nacionalne manjine uz prethodnu saglasnost nacionalnog savjeta“. Istim članom se kaže da, na prijedlog nacionalnog savjeta, „ministar nadležan za poslove obrazovanja daje odobrenje za korišćenje domaćih ili uvezenih udžbenika na jeziku nacionalne manjine u obrazovno-vaspitnom radu”.

Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja

Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS“, br. 72/09) propisuje se da sistem obrazovanja i vaspitanja „mora da obezbijedi za svu djecu, učenike i odrasle jednako pravo i dostupnost obrazovanja i vaspitanja bez diskriminacije i izdvajanja po osnovu pola, socijalne, kulturne, etničke, religijske ili druge pripadnosti“ (član 3. Zakona), „jednake mogućnosti za obrazovanje i vaspitanje na svim nivoima i vrstama obrazovanja i vaspitanja, u skladu sa potrebama i interesovanjima djece, učenika i odraslih“ (Ibid).

Zakonom se, članom 4, propisuje da su ciljevi obrazovanja i vaspitanja, između ostalog, i „pun intelektualni, emocionalni, socijalni, moralni i fizički razvoj svakog djeteta i učenika, u skladu sa njegovim uzrastom, razvojnim potrebama i interesovanjima“ (stav 1. tačka 4), „razvoj svijesti o sebi“ (stav 1. tačka 7), „osposobljavanje za donošenje valjanih odluka o izboru daljeg obrazovanja i zanimanja“ (stav 1. tačka 8), „razvijanje sposobnosti za ulogu odgovornog građanina, za život u demokratski uređenom i humanom društvu zasnovanom na poštovanju ljudskih i građanskih prava, prava na različitost i brizi za druge, kao i osnovnih vrijednosti pravde, istine, slobode, poštenja i lične odgovornosti“ (stav 1. tačka 13), „formiranje stavova, uvjerenja i sistema vrijednosti, razvoj ličnog i nacionalnog identiteta“ poštovanje i njegovanje svog jezika, „tradicije i kulture srpskog naroda, nacionalnih manjina i etničkih zajednica, drugih naroda, razvijanje multikulturalizma, poštovanje i očuvanje nacionalne i svjetske kulturne baštine“ (stav 1. tačka 14), te „razvoj i poštovanje rasne, nacionalne, kulturne, jezičke, vjerske, rodne, polne i uzrasne ravnopravnosti, tolerancije i uvažavanje različitosti“ (stav 1. tačka 15).

Zakon posebno uređuje da se „za pripadnike nacionalne manjine obrazovno-vaspitni rad ostvaruje na maternjem jeziku“, te da „izuzetno on može da se ostvaruje i dvojezično ili na srpskom jeziku, u skladu sa posebnim zakonom“ (član 9. Zakona).

Određivanjem da se u okviru predškolskog programa mogu „ostvarivati posebni, specijalizovani i drugi programi, u skladu sa posebnim zakonom, prema

mogućnostima predškolske ustanove, u skladu sa potrebama i interesima djece i roditelja i jedinice lokalne samouprave“, Zakon daje pravni osnov i mogućnost organizovanja programa nastave na bosanskom jeziku i nivou predškolskog vaspitanja i obrazovanja. (član 71. Zakona)

Zakonom je propisano da, kad se nastava izvodi na jeziku nacionalne manjine „koriste se udžbenici i nastavna sredstva odobreni, u skladu sa posebnim zakonom“ (član 102. Zakona).

U skladu sa propisanim zakonskim odredbama, pun intelektualni, emocionalni i svaki drugi razvoj djeteta i čovjekove ličnosti uopšte, razvijanje njegove svijesti o sebi, moguće je postići kroz uvažavanje njegovog nacionalnog identiteta i omogućavanje sticanja znanja o istom, kroz redovan sistem obrazovanja i vaspitanja na svim nivoima.

Zakon o društvenoj brizi o deci

Zakon o društvenoj brizi o deci („Službeni glasnik RS“, br. 49/92, 29/93, 53/93, 67/93, 28/94, 47/94, 48/94, 25/96, 29/01, 62/03, 64/03 i 101/2005), u članu 1. ističe da se sistem društvene brige o djeci zasniva na „pravu i dužnosti roditelja da se staraju o podizanju i vaspitanju svoje djece, pravu djeteta na uslove života koji omogućavaju njegov pravilan psiho-fizički razvoj i obavezi države da im to omogući“.

Zakon reguliše da društvenu brigu o djeci čine prava roditelja i djece i organizovane djelatnosti i aktivnosti kojima se obezbjeđuje, između ostalog, i „stvaranje osnovnih uslova za približno ujednačavanje nivoa zadovoljavanja razvojnih potreba dece“.
(član 2. stav 1. tačka 1. Zakona)

Zakon o osnovnoj školi

Zakon o osnovnoj školi („Službeni glasnik RS“, br. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 66/94, 22/2002, 62/2003 i 64/2003) konkretnije reguliše pitanja obrazovanja pripadnika nacionalnih manjina na maternjem jeziku i kaže, u članu 5, da se „za pripadnike narodnosti nastavni plan i program ostvaruje i na maternjem jeziku, ili dvojezično, ako se za upis u prvi razred prijavi najmanje 15 učenika“, kao i to da „škola može da ostvaruje nastavni plan i program i na jeziku narodnosti, odnosno dvojezično i za manje od 15 učenika upisanih u prvi razred, uz saglasnost ministra prosvjete“.

Zakonom je data mogućnost da se pripadnicima pojedinih nacionalnih manjina, koji pohađaju nastavu na srpskom jeziku, „osigura i savladavanje nastavnog plana i programa materijskog jezika sa elementima nacionalne kulture“ (Ibid).

Zakon, isto tako, predviđa da „kada se nastavni plan i program ostvaruje i na jezicima narodnosti, učenik savlađuje nastavni plan i program srpskog jezika“ (Ibid).

Propisane zakonske osnove garantuju ostvarenje obrazovanja pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice u skladu sa modelima predviđenim ovim elaboratom, u skladu sa zakonom.

Zakon o srednjoj školi

Zakon o srednjoj školi („Službeni glasnik RS“, br. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 24/96, 23/2002, 62/2003 i 64/2003), u članu 5, propisuje da se “nastava može organizirati i na jeziku nacionalne manjine, odnosno dvojezično“, uz navođenje uslova da se za to izjasni najmanje 15 učenika u odjeljenju prvog razreda srednje škole, te odredbu da „škola ostvaruje nastavni plan i program na jeziku narodnosti, odnosno dvojezično i za manje učenika u odnosu na broj utvrđen stavom 2. ovog člana, uz saglasnost Ministarstva prosvjete“. Zakonom se, također, kaže da kada se pripadnik nacionalne manjine školuje na srpskom jeziku, „ima pravo da uči maternji jezik sa elementima nacionalne kulture“ (Ibid).

Za potpunije ostvarenje nacionalnih prava pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice, propisane zakonske odredbe neophodno je primjeniti, u skladu sa potrebama i shodno zakonu.

Zakon o visokom obrazovanju

Zakon o visokom obrazovanju (“Službeni glasnik RS”, br. 76/2005), u članu 80. propisuje da „visokoškolska ustanova može organizovati i izvoditi studije, odnosno pojedine dijelove studija, kao i organizovati izradu i odbranu doktorske disertacije, na jeziku nacionalne manjine i na stranom jeziku, u skladu sa statutom” (stav 2), kao i “visokoškolska ustanova može ostvarivati studijski program na jeziku nacionalne manjine i stranom jeziku“, uz uslov da je takav program odobren, odnosno akreditovan.

Ostvarivanje ovih zakonom propisanih odredbi i prava od suštinske je važnosti za ostvarivanje prava na obrazovanje pripadnicima bošnjačke nacionalne manjine na nižim nivoima obrazovanja, u skladu sa zakonom.

Zakon o lokalnoj samoupravi

Zakon o lokalnoj samoupravi („Službeni glasnik RS“, br. 129/07), bliže određuje obaveze lokalne samouprave u oblasti zaštite i ostvarenja prava pripadnika nacionalnih manjina. Tako se, u članu 20. tačka 32, navodi da se opština (lokalna samouprava) „stara o ostvarivanju, zaštiti i unapređenju ljudskih prava i individualnih i kolektivnih prava pripadnika nacionalnih manjina i etničkih grupa“.

Saglasno odredbama ovog zakona, u nadležnosti lokalne samouprave - opštine je i „utvrđivanje jezika i pisma nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi na teritoriji opštine“ (tačka 33. istog člana).

Učešće lokalnih samouprava u oblasti primjene Ustavom i zakonom zagarantovanih i propisanih prava pripadnika nacionalnih manjina i implementacije međunarodnim aktima definisanih standarda je od suštinske važnosti za primjenu utvrđenih rješenja na lokalnom nivou. U tom pogledu neophodno je obezbijediti od strane opštine poštovanje i primjenu zakonom definisanih obaveza i nadležnosti i u oblasti obrazovanja pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice na svom maternjem jeziku. Da je to od velikog značaja dokaz je dugogodišnje odbijanje pojedinih lokalnih samouprava da, i pored zakonske obaveze, u službenu upotrebu na nivou svojih opština uvrste i bosanski jezik i latinično pismo kao jezik i pismo bošnjačke nacionalne manjine (primjer opština Prijepolje i Priboj), a što se direktno odražavalo i na implementaciju prava na obrazovanje na maternjem jeziku na području tih opština.

Podzakonska akta i pravilnici

Radi potpunije i sveobuhvatnije primjene zakonima definisanih prava i obaveza, osim navadenih propisa, neohodno je, izmjenama i dopunama postojećih i donošenjem novih podzakonskih akata i pravilnika, od strane države upotpuniti postojeće zakonske norme i bliže definisati mehanizme ostvarivanja prava bošnjačke nacionalne manjine na obrazovanje na svom maternjem bosanskom jeziku.

VII. MODEL OBRAZOVANJA PRIPADNIKA BOŠNJAČKE NACIONALNE ZAJEDNICE NA BOSANSKOM JEZIKU U REPUBLICI SRBIJI

Model obrazovanja za sandžačke Bošnjake (pripadnike bošnjačke nacionalne zajednice u Republici Srbiji) u potpunosti je usklađen sa postojećim sistemom obrazovanja u Republici Srbiji, a svoje pravno utemeljenje nalazi u ustavnim i zakonskim odredbama, te prihvaćenim međunarodnim standardima navedenim u prethodnom odjeljku.

a) Opšti principi na kojima se zasniva Model obrazovanja za pripadnike bošnjačke nacionalne zajednice

1. Opšta politička prihvaćenost podrazumjeva da svi relevantni faktori u Republici Srbiji (Bošnjačko nacionalno vijeća – Nacionalni savjet bošnjačke nacionalne manjine i Ministarstvo prosvjete, prije svega), primjene i realizuju Model, u skladu sa zakonom i svako u domenu svojih nadležnosti.

2. Zakonska osnovanost i usklađenost s normativnim rješenjima u Republici Srbiji. Rješenja data u ovom elaboratu i ponuđeni modeli obrazovanja pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice u Republici Srbije u potpunosti su usklađena sa pozitivnim zakonskim rješenjima u oblasti zaštite prava nacionalnih manjina i ostvarenja prava na obrazovanje nacionalnih manjina na maternjem jeziku.

3. Usklađenost sa sistemom školstva u Republici Srbiji. Definisani Model obrazovanja za pripadnike bošnjačke nacionalne manjine na bosanskom jeziku u Republici Srbiji u potpunosti je usklađen sa postojećim sistemom obrazovanja u Republici Srbiji. Jedina razlika se ogleda u tome što će se nastava u školama, u cjelini ili u pojedinim odjeljenjima, u zavisnosti od nacionalne strukture učenika, odnosno nastava svih ili samo određenih nastavnih predmeta izvoditi na bosanskom jeziku, što će se temeljnije izučavati bosanski jezik i književnost, nacionalna historija, muzička i likovna kultura i kulturna baština uopšte, kao i što će se za te potrebe koristiti udžbenici na bosanskom jeziku, u skladu sa zakonom.

4. Primjena Modela datog u ovom elaboratu zasnovana je na dobrovoljnosti, nenametljivosti i prihvatljivosti od strane pripadnika bošnjačke nacionalne manjine, odnosno opredjeljenost samih učenika i roditelja za jedan od modela nastave. To podrazumjeva da ne smije postojati prinude, prijetnje ili ucjene u bilo kom obliku ni sa koje strane, kao i naznaka sankcija za opredjeljivanje prihvatanja obrazovanja na bosanskom jeziku po nekom od modela.

5. Upoznavanje, uvažavanje i poštovanje pripadnika srpskog naroda i drugih nacionalnih manjina, njihovog jezika, pisma, književnosti, historije, kulture, tradicije i običaja.

Implementacijom Modela obrazovanja za pripadnike bošnjačke nacionalne manjine na bosanskom jeziku u Republici Srbiji neće se ni na koji način dovesti u pitanje pravo većinskog srpskog naroda na obrazovanje na srpskom jeziku, kao ni zastupljenost nastave srpskog jezika i književnosti i prema ovom Modelu, u skladu sa zakonom. Na ovaj način na najbolji način će se postići potpuna ravnopravnost svih nacionalnih zajednica i svih građana u Republici Srbiji, poštovanje ljudskih i manjinskih prava i sloboda, te ostvariti demokratičnost našeg društva, značajno doprinjeti daljem razvoju duha tolerancije i međunacionalnog uvažavanja i suživota.

6. Sveobuhvatnost obrazovanja pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice na bosanskom jeziku, koja se ogleda kroz implementaciju Modela obrazovanja na bosanskom jeziku na svim nivoima obrazovanja, od predškolskog do visokoškolskog, u skladu sa zakonom.

7. Kontinuirana primjena i konstantnost - princip koji podrazumijeva permanentno zalaganje za stvaranje uslova za efikasnu primjenu ovog Modela, shodno planiranom vremenskom okviru i dinamici njegove potpune primjene i ostvarenja prava na obrazovanje na maternjem bosanskom jeziku za pripadnike bošnjačke nacionalne zajednice, u skladu sa zakonom. U tom smislu neophodno je osiguranje vertikalne povezanosti na svim nivoima obrazovanja i realizacija zacrtanih planova u skladu sa planiranom dinamikom, a prema ovom Modelu.

8. Obezbjedenost potrebnim nastavnim sredstvima i učilima. - Nastava na bosanskom jeziku za pripadnike bošnjačke nacionalne manjine u Republici Srbiji zasnivaće se na priznatim pedagoško-didaktičkim metodama i korišćenju savremenih didaktičkih nastavnih sredstava i tehničko-tehnoloških pomagala.

9. Međusobna saradnja i koordinacija svih subjekata u obrazovanju. - Potpuno ostvarenje Modela nastave na bosanskom jeziku za pripadnike bošnjačke nacionalne manjine u Republici Srbiji ostvariće se uz neophodnu saradnju i koordinaciju svih relevantnih faktora i subjekata obrazovnog sistema na lokalnom, regionalnom i centralnom nivou i u međusobnoj interakciji svih njih.

10. Savremenost i efikasnost. - Nastava na bosanskom jeziku treba da bude zasnovana na savremenim naučnim saznanjima pedagoških, psiholoških i drugih nauka, koja će, uz primjenu savremenih tehničko-tehnoloških dostignuća i informacione tehnologije, osigurati kvalitetno obrazovanje, efikasnost izvođenja nastave i obezbjediti inkorporiranost u opšti obrazovni sistem Republike Srbije, u skladu sa zakonom.

Savremena oprema, kvalitetni kadrovi, moderna i efikasna organizacija škole i nastave biće garancija kvalitetnog obrazovanja i kvalitetnog vaspitno-obrazovnog rada u školama i odjeljenjima u kojima se primjenjuje ovaj Model. Primjena samog Modela, s druge strane, doprinijeće jačanju demokratije u našoj zemlji, izgradnji modernog i na principima ravnopravnosti i poštovanja ljudskih i manjinskih prava i sloboda izgrađenom evropskom društvu.

11. Finansijsko obezbjeđenje i održivost. Za efikasnu imlementaciju kompletnog Modela obrazovanja prema ovom elaboratu neophodno je od strane države, po principu ravnopravnosti, obezbjediti neophodna finansijska sredstva za izradu, prevođenje ili nabavku (uvoz) potrebnih udžbenika, nabavku neophodnih didaktičkih i drugih nastavnih sredstava i učila, edukaciju i doobuku nastavnog kadra i za ostale potrebe izvođenja nastave, u skladu sa zakonom. Na taj način biće obezbjeđena održivost Modela i njegova trajna primjena, a time i ostvarenje na osnovu zakona utvrđenih i garantovanih prava pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice na obrazovanje na maternjem jeziku i potpunije i sveobuhvatnije ostvarenje sveukupnog seta manjinskih i opštih ljudskih prava, u skladu sa zakonom.

12. Raznovrsnost varijanti modela obrazovanja na bosanskom jeziku. - U Modelu obrazovanja pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice na bosanskom jeziku u Republici Srbiji, u skladu sa ovim elaboratom i zakonom, realizovaće se tri varijante Modela:

1. Varijanta A - Program kompletne nastave na bosanskom jeziku
2. Varijanta B - Dvojezična nastava
3. Varijanta C - Nastava na srpskom jeziku sa nastavnim predmetom Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture, ili fakultativnim izučavanjem bosanskog jezika i književnosti

Primjena pojedinačnih varijanti Modela uslovljena je nacionalnom strukturom učenika, prostornim kapacitetima škole, organizacijom nastave, mrežom škola i izdvojenih odjeljenja, kadrovskim potencijalima i drugim faktorima koji utiču na organizovanje nastave, u skladu sa zakonom.

Programe nacionalnih predmeta za sve modele predlaže Bošnjačko nacionalno vijeće u Srbiji (Nacionalni savjet bošnjačke nacionalne manjine) a donosi Ministarstvo prosvjete Republike Srbije.

Iz svih udžbenika, u sredinama u kojima će se za pripadnike bošnjačke nacionalne zajednice u Republici Srbiji ostvarivati nastava na bosanskom jeziku biće izbačeni sadržaji ili dijelovi sadržaja koji na bilo koji način u negativan kontekst stavljaju ili vrijeđaju nacionalna osjećanja pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice, bez obzira na to koja se varijanta direktno primjenjuje i bez obzira na nastavni predmet i jezik na kojem se on izvodi.

b) Varijante Modela

Varijanta A - Program kompletne nastave na bosanskom jeziku

Varijanta A Modela podrazumjeva posebne predškolske ustanove, vaspitno-obrazovne grupe, osnovne i srednje škole i(ili) odjeljenja u kojima bi se cjelokupan vaspitno-obrazovni rad i nastava izvodili na bosanskom jeziku.

U nastavnom planu i programu ovih ustanova, grupa, škola i(ili) odjeljenja kao posebni biće zastupljeni sadržaji nacionalnih predmeta: bosanski jezik i književnost, nacionalna historija, muzička i likovna kultura Bošnjaka, sa posebnim udžbenicima sa tim sadržajima i po posebnim nastavnim planovima i programima.

Nastava ostalih predmeta izvođiće se na bosanskom jeziku, prema nastavnim planovima i programima kao i na srpskom jeziku.

Ova varijanta podrazumjeva i izučavanje srpskog jezika, kao jezika većinskog naroda, u skladu sa zakonom.

Shodno geografskoj rasprostranjenosti bošnjačkog stanovništva i njegovoj koncentraciji na određenom području, ovaj model (varijanta) će se primjenjivati u sredinama u kojima je bošnjačko stanovništvo zastupljeno u velikom procentu, odnosno u sredinama u kojima je bosanski jezik u službenoj upotrebi, u skladu sa zakonom, i to u ustanovama, grupama, školama i(ili) odjeljenjima u kojima je koncentracija učenika bošnjačke nacionalnosti stopostotna ili je učešće učenika drugih nacionalnih zajednica simbolično.

U skladu sa tim, ova varijanta će se primjeniti u gradu Novom Pazaru i opštinama Tutin, Sjenica i Prijepolje, a prema rasporedu koji će biti dat u Aneksu I - Plan i raspored implementacije Modela.

Udžbenici za primjenu ove varijante Modela se pišu bosanskim jezikom i latiničnim pismom (nacionalna grupa predmeta), odnosno prevode na bosanski jezik i latinično pismo (ostali predmeti).

Varijanta B - Dvojezična nastava

Varijanta dvojezične nastave podrazumjeva organizovanje nastave u osnovnim ili srednjim školama u odjeljenjima u kojima bi se ona izvodila na bosanskom jeziku samo za tzv. nacionalne predmete (bosanski jezik i književnost, nacionalna historija, muzička i likovna kultura), uz korišćenje posebnih udžbenika sa tim sadržajima na bosanskom jeziku, kao i predmete iz oblasti poznavanja prirode i društva i geografije, takođe na bosanskom jeziku. (Izvođenje nastave za predmete iz oblasti poznavanja prirode i društva i(ili) geografije važno je zbog ostvarenja prava na imenovanje tradicionalnih naziva jedinica lokalne samouprave, naseljenih mjesta (sela) i geografskih naziva na jeziku bošnjačke nacionalne zajednice, u skladu sa zakonom.)

Ostali nastavni predmeti izvodili bi se na srpskom jeziku prema nastavnim planovima i programima na srpskom jeziku.

Ova varijanta Modela podrazumjeva i izučavanje srpskog jezika, kao jezika većinskog naroda, u skladu sa zakonom.

Dvojezična nastava kao varijanta Modela će se primjenjivati u sredinama u kojima je bošnjačko stanovništvo zastupljeno u znatnom procentu, u skladu sa zakonom, a u kojima ne postoje potrebni uslovi za primjenu Varijante A Modela.

U skladu sa tim, ova varijanta će se primjeniti u gradu Novom Pazaru i opštinama Tutin, Sjenica i Prijepolje, a prema posebnom rasporedu datom u Aneksu I, koji je sastavni dio ovog dokumenta.

Udžbenici za primjenu ove varijante Modela za nacionalnu grupu predmeta se pišu bosanskim jezikom i latiničnim pismom.

Varijanta C - Nastava na srpskom jeziku sa nastavnim predmetom Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture kao izbornim nastavnim predmetom

Varijanta C podrazumjeva izvođenje nastave na srpskom jeziku uz izučavanje maternjeg bosanskog jezika za pripadnike bošnjačke nacionalne zajednice kroz formu „Bosanskog jezika sa elementima nacionalne kulture“ kao izbornog nastavnog predmeta.

Ova varijanta će se primjenjivati u sredinama u kojima pripadnici bošnjačke nacionalne zajednice žive u znatnijem broju, a u kojima ne postoje potrebni uslovi za primjenu varijanti A i B Modela.

Varijanta će se primjenjivati u opštini Priboj, ali i u ostalim sandžačkim gradovima i mjestima u školama i odjeljenjima u kojima se nastava izvodi na srpskom jeziku, a ima pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice zainteresovanih da izučavaju svoj maternji jezik i nacionalnu kulturu.

Udžbenik za primjenu ove varijante Modela piše se na bosanskom jeziku i latiničnim pismom, osim udžbenika za prvi razred osnovne škole, koji mogu biti i na ćirilici.

Obrazovanje pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice neobuhvaćenih osnovnim varijantama Modela

U sredinama u kojima se ne može primjeniti neka od datih varijanti Modela obrazovanja, a u kojima postoji interesovanje za izučavanje bosanskog jezika i književnosti, u okviru redovnog programa nastave preporučuje se organizovanje fakultativnog izučavanja Bosanskog jezika i književnosti.

Primjena ove varijante može se odnositi na kompletno područje Republike Srbije.

VIII. NAČINI OSTVARIVANJA NASTAVNIH PROGRAMA I PRIMJENA MODELA

a) Nastavni planovi i programi

Bosanski jezik i književnost

Kao osnovno sredstvo komunikacije i sporazumijevanja, ujedno i osnovno sredstvo u nastavi ostalih nastavnih predmeta i sprovođenja vaspitno-obrazovnog procesa uopšte, jezik je najopsežniji nastavni predmet u okviru osnovnoškolskog obrazovanja i njegovo valjano savladavanje od suštinske je važnosti za kompletan proces obrazovanja.

Bosanski jezik kao nastavni predmet koristi se u skladu sa planom i programom nastave, prema jednoj od prihvaćenih i primjenjivih varijanti Modela, u svakom razredu na nivou osnovnog i srednjeg obrazovanja, u skladu sa planiranom dinamikom uvođenja nastave u osnovnim i srednjim školama (u prvoj godini primjene Modela u I i V razredu osnovne škole i I razredu srednje škole, u svakoj narednoj školskoj godini za po jedan razred više, do potpune zastupljenosti u svim razredima, u vremenskom okviru od četiri godine).

U okviru nastavnog predmeta bosanski jezik posebno se izučavaju sadržaji pravilnog jezičkog izražavanja, pravopisa, gramatike i književnosti. U sprovođenju nastave koriste se različiti oblici i metode rada, po uzoru na metode rada i izvođenja nastave kao i kod srpskog jezika i književnosti.

Sprovođenjem nastavnog plana i programa iz ovog nastavnog predmeta učenici će se osposobiti za pravilnu upotrebu i korišćenje bosanskog jezika u kompletnom procesu obrazovanja i u svakodnevnom životu i radu, pravilima jezičkog izražavanja, književnim stvaralocima i djelima svih žanrova u okviru bošnjačkog i sveopšteg kulturnog naslijeđa, a što će doprinjeti očuvanju nacionalnog identiteta Bošnjaka na ovim prostorima.

U okviru nastavnog plana i programa biće obuhvaćeni sadržaji i značajna djela iz bošnjačke, srpske, evropske i svjetske književnosti.

Kroz sistem nastave posebna pažnja će se posvećivati opštim ljudskim vrijednostima, formiranju zdrave ličnosti učenika i razvoju stvaralaštva kod mladih.

Nastavni sadržaji, plan i program nastave sa nastavnim jedinicama i brojem časova po razredima urediće se posebnim aktom.

Nacionalna historija

Nastavni plan i program nastavnog predmeta nacionalna historija obuhvataće sadržaje i nastavne jedinice koji na adekvatan, naučno utemeljen i na činjenicama zasnovan način govore o historijskim događajima koji su od posebnog značaja za bošnjačku nacionalnu zajednicu.

Nastavni sadržaji biće rasterećeni dnevne politike, bilo kakvog ideološkog uticaja, nacionalne isključivosti i svih negativnih u svijetu neprihvatljivih pojava i ideja. Interpretacija pojedinih događaja iz prošlosti biće zasnovana na principima uvažavanja nacionalnih vrijednosti i osjećanja pripadnika većinskog srpskog naroda i drugih nacionalnih zajednica koje žive u Republici Srbiji, te opštih ljudskih vrijednosti i načela međunarodne zajednice.

U nastavnim planovima i programima biće obezbjeđena zastupljenost sadržaja iz historije bošnjačkog, srpskog i drugih naroda i nacionalnih zajednica u Republici Srbiji, historije Evrope i svijeta uopšte.

Nastavni sadržaji, plan i program nastave sa nastavnim jedinicama i brojem časova po razredima urediće se posebnim aktom.

Nastava muzičke i likovne kulture i umjetnosti

Nastavni planovi i programi nastavnih predmeta muzičke i likovne kulture i umjetnosti obuhvataće sadržaje i nastavne jedinice koji posebno sadrže muzičke i likovne forme specifične za bošnjačku nacionalnu zajednicu i njene kulturne vrijednosti.

U nastavi će posebno biti zastupljeni kulturni stvaraoci iz oblasti muzičke i likovne kulture i umjetnosti iz reda bošnjačkog nacionalnog korpusa, kao i sveukupno kulturno naslijeđe i baština sandžačkih Bošnjaka u Republici Srbiji.

Nastavom će, također, biti obezbjeđena i zastupljenost sadržaja iz srpske kulturne baštine, baštine ostalih nacionalnih zajednica u Republici Srbiji, kao i sveukupne svjetske baštine.

U nastavi će se posebno podsticati i razvijati poštovanje kulturnih i sveukupnih nacionalnih vrijednosti drugih nacionalnih zajednica, njegovati duh međusobnog uvažavanja i tolerancije, prožimanja uticaja raznih kultura i izgradnja savremenog multietničkog društva u skladu sa opšteprihvaćenim principima i standardima.

Nastavni sadržaji, plan i program nastave sa nastavnim jedinicama i brojem časova po razredima urediće se posebnim aktom.

b) Primjena Modela u obrazovnom sistemu po nivoima

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje je nastavak i dopuna porodičnog vaspitanja, kojima se obezbjeđuje aktivno učestvovanje djeteta u zajednici djece slične sebi, i uslovima koji su prilagođeni njemu, njegovim mogućnostima, interesima i razvojnim potrebama.

Predškolska ustanova je prvi stepen vaspitno-obrazovnog sistema i njen značaj je ogroman posebno u fazi pripreme djeteta za školu i sistemsko obrazovanje. Novim zakonskim rješenjima pripremni predškolski program je postao obavezan počev od školske 2006/07. godine, za urast od 5,5 do 6,5 godina.

Pravilnim funkcionisanjem predškolskog vaspitanja i obrazovanja se obezbjeđuje ostvarivanje prava djeteta i zadovoljavanje njegovih potrebe, kao i potreba porodice i društva u cjelini. Dječija prava i potrebe podrazumjevaju i pravo djece da žive u sredini koja će unaprijeđivati njihovo fizičko i mentalno zdravlje, u kojoj će imati osjećaj prihvaćenosti i ljubavi, i u kojoj će postojati uslovi za njihov pravilan rast, razvoj i učenje.

U okviru predškolskog vaspitanja i obrazovanja kod djece se razvija sposobnost za samostalno učenje, rad i kreiranje.

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje realizuje se na osnovu predškolskog programa, kojeg donosi predškolska ustanova, odnosno škola koja ostvaruje predškolski program, u skladu sa osnovama programa vaspitanja i obrazovanja.

U okviru predškolskog programa mogu se ostvarivati i posebni programi u skladu s potrebama i interesima djece i roditelja i jedinica lokalne samouprave, a koji će doprinjeti ostvarenju prava na obrazovanje na maternjem bosanskom jeziku za pripadnike bošnjačke nacionalne zajednice.

Obezbjeđenje nastave na bosanskom jeziku na nivou predškolskog vaspitanja i obrazovanja, prema ovom elaboratu ostvarivalo bi se u okviru pripremnog predškolskog programa, i to u onoliko grupa zavisno od nacionalne strukture djece, prema metodama koji se u pripremnom predškolskom programu koriste na srpskom jeziku. S obzirom da je Ministarstvo prosvjete preporučilo da je minimalan broj djece za organizovanje vaspitne grupe 5, formiranje grupe u kojoj bi se organizovao vaspitno obrazovni rad na bosanskom jeziku ne predstavlja prepreku implementaciji ovog Modela.

U gradu Novom Pazaru i opštinama Prijepolje, Tutin i Sjenica formirale bi se grupe za organizovanje nastave po Varijanti A Modela i to srazmjerno nacionalnoj strukturi polaznika predškolske nastave.

U opštinama Priboj i Nova Varoš formirala bi se posebna grupa za organizovanje vaspitno obrazovnog rada prema Varijanti B Modela. Ista varijanta Modela bi se primjenila i u drugim sredinama na čitavom području Republike Srbije, zavisno od potreba i interesovanja roditelja i djece, u skladu sa zakonom.

Najefikasnija primjena Modela obrazovanja na bosanskom jeziku za pripadnike bošnjačke nacionalne zajednice u predškolskom vaspitanju i obrazovanju u Republici Srbiji postići će se obezbjeđenjem zastupljenosti adekvatnih nastavnih pomagala i učila u vaspitno-obrazovnom radu predškolskih ustanova.

Osnovno obrazovanje i vaspitanje

Obrazovanje pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice na bosanskom jeziku u Republici Srbiji na nivou osnovnog obrazovanja moguće je primjeniti u svim sredinama u kojima pripadnici bošnjačke nacionalne zajednice žive u najvećem i pretežnom broju.

U gradu Novom Pazaru i opštinama Tutin, Sjenica i Prijepolje u osnovnim školama i njihovim odjeljenjima primjenit će se Model A i Model B.

U osnovnim školama na području opštine Priboj primjeniti Model C, a njegovu podvarijantu (fakultativno izučavanje bosanskog jezika i književnosti) u ostalim područjima Republike Srbije u sredinama u kojima postoji interesovanje za to.

Detaljniji raspored primjene određene vrste modela dat je u posebnoj tabeli, koja je aneks ovog elaborata.

Srednje obrazovanje i vaspitanje

Obrazovanje pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice na bosanskom jeziku u Republici Srbiji na nivou srednjeg obrazovanja i vaspitanja logičan je nastavak implementacije sveukupne primjene zakonskih rješenja u oblasti obrazovanja na maternem jeziku za pripadnike nacionalnih manjina.

U skladu sa opredjeljenjem i zalaganjem za zaokruženim sistemom obrazovanja i vaspitanja na svim nivoima, sistem primjene i utvrđene modele obrazovanja za pripadnike bošnjačke nacionalne zajednice na bosanskom jeziku sa nivoa osnovnog neophodno je prenijeti i na nivo srednjeg obrazovanja i vaspitanja.

U skladu sa tim u gradu Novom Pazaru Model A primjeniti u jednoj srednjoj školi, a u ostalim srednjim školama ili odjeljenjima na području Novog Pazara, Tutina, Sjenice i Prijepolja primjeniti Model B.

Visoko (visokoškolsko) obrazovanje

Ostvarenje prava pripadnika bošnjačke nacionalne manjine na bosanskom jeziku u Republici Srbiji na nivou visokog obrazovanja izuzetno je značajno u smislu stvaranja neohodne baze prosvetnog kadra koji bi direktno implementirao to u nastavi na nižim nivoima obrazovanja. Na taj način ne samo da bi se obezbijedio neophodan kvalitet nastave, već bi se obezbijedila i održivost čitavog sistema.

Iz tog razloga neophodno je na Univerzitetu u Novom Pazaru obezbijediti stalnost nastave na bosanskom jeziku i to kroz posebnu grupu za kompletnu nastavu na bosanskom jeziku, kao i potrebne studije za potrebe izvođenja nastave nacionalnih predmeta, kao i nastave ostalih predmeta na bosanskom jeziku.

IX. IMPLEMENTACIJA MODELA

Ovaj Model obrazovanja u predškolskom vaspitanju će se primjenjivati u pripremnom predškolskom obrazovanju, prema definisanom modelu za taj nivo obrazovanja.

U osnovnim školama Model se počinje primjenjivati sistemom: I i V razred u prvoj godini primjene i uključenje narednih razreda svake naredne godine primjene Modela.

U srednjim školama Model bi se počeo primjenjivati od I godine uz uključenje naredne razredne godine svake sljedeće školske godine.

Primjena Modela otpočeće od školske 2010/2011. godine. Svake godine vršiće se analiza sprovođenja Modela i sistemom aneksa dopunjavati ili vršiti njegove izmjene ili dopune, u skladu sa potrebama nastave, iskazanim interesovanjima, ili u slučaju promjene zakonodavnog okvira.

a) Varijanta A Modela

Program kompletne nastave na bosanskom jeziku, i u prvom i u petom razredu osnovne škole primjenjivaće se u sljedećim osnovnim školama:

- OŠ „Jovan Jovanović Zmaj“ u Novom Pazaru, u svim odjeljenjima;
- OŠ „Selakovac“ u Novom Pazaru, u svim odjeljenjima;
- OŠ „Dr. Ibrahim Bakić“ u Ljeskovi (opština Tutin), u svim odjeljenjima;
- OŠ „Aleksa Šantić“ u Crkvinama (opština Tutin), u svim odjeljenjima.

Program kompletne nastave na bosanskom jeziku samo u I razredu osnovne škole primjenjivaće se u sljedećim školama:

Grad Novi Pazar

- OŠ „Vuk Karadžić“ u svih sedam odjeljenja;
- OŠ „Bratstvo“ u četiri od devet odjeljenja prvog razreda;
- OŠ „Stefan Nemanja“ u četiri od šest odjeljenja prvog razreda;
- OŠ „Rastko Nemanjić Sava“ u matičnoj školi na Dojeviću u dva od tri odjeljenja prvog razreda; u izdvojenom odjeljenju Sebečevo u jednom odjeljenju prvog razreda; u izdvojenom odjeljenju Požega u oba odjeljenja prvog razreda i u izdvojenom odjeljenju Baletiće u jednom kombinovanom odjeljenju;
- OŠ „Jošanica“ u izdvojenom odjeljenju Mur u oba odjeljenja prvog razreda; u izdvojenom odjeljenju Kominje u jednom odjeljenju prvog razreda; u izdvojenom odjeljenju Vrbasiće u jednom kombinovanom odjeljenju i u izdvojenom odjeljenju Kruševo takodje u jednom kombinovanom odjeljenju;
- OŠ „Desanka Maksimović“ u svih pet odjeljenja prvog razreda;

- OŠ „Rifat Burdžović Tršo“ u pet od sedam odjeljenja prvog razreda;
- OŠ „Dositej Obradović“ u izdvojenom odjeljenju Bijele Vode u jednom odjeljenju prvog razreda; u izdvojenom odjeljenju Buče u jednom kombinovanom odjeljenju; u izdvojenom odjeljenju Krće u jednom kombinovanom odjeljenju i u izdvojenom odjeljenju Muhovo u jednom kombinovanom odjeljenju;
- OŠ „Đura Jakšić“ u matičnoj školi u Trnavi u jednom od dva odjeljenja prvog razreda i u izdvojenom odjeljenju Brđani u jednom kombinovanom odjeljenju.

Opština Sjenica

- OŠ „12. Decembar“ u matičnoj školi u četiri od pet odjeljenja prvog razreda i u izdvojenim odjeljenjima Vapa, Dunišiće i Fijulje u kombinovanim odjeljenjima;
- OŠ „Svetozar Marković“ u matičnoj školi u dva od tri odjeljenja prvog razreda i u izdvojenom odjeljenju Trijebine u jednom kombinovanom odjeljenju;
- OŠ „Bratstvo – Jedinstvo“ Duga Poljana, u matičnoj školi kao i u izdvojenim odjeljenjima Draževići, Žitnice, Žabren i Kamešnica u svim kombinovanim odjeljenjima u kojima ima učenika prvog razreda;
- OŠ „Vuk Karadžić“ Kladnica u matičnoj školi u jednom odjeljenju prvog razreda kao i u izdvojenim odjeljenjima Sugubine i Ursule u kombinovanim odjeljenjima u kojima ima učenika prvog razreda;
- OŠ „Jovan Jovanović Zmaj“ Raždaginja u matičnoj školi u oba odjeljenja prvog razreda i u izdvojenom odjeljenju Kijevce u jednom kombinovanom odjeljenju;
- OŠ „Rifat Burdžović Tršo“ Karajukića Bunari u izdvojenim odjeljenjima Doliće, Ugao, Tuzinje, Cetanoviće i Rasno u kombinovanim odjeljenjima u kojima ima učenika prvog razreda.

Opština Tutin

- OŠ „Rifat Burdžović Tršo“ u matičnoj školi u Tutinu u četiri od pet odjeljenja prvog razreda i u kombinovanim odjeljenjima izdvojenih odjeljenja Godovo, Dolovo, Lipica i Saš;
- OŠ „Vuk Karadžić“ u matičnoj školi u Tutinu u tri od četiri odjeljenja prvog razreda i u kombinovanim odjeljenjima izdvojenih odjeljenja Dubovo, Biohane i Crniš;
- OŠ „Aleksa Đilas Bećo“ Mojstir u matičnoj školi u jednom kombinovanom odjeljenju i u izdvojenim odjeljenjima Draga, Vrba, Špiljani i Zapadni Mojstir u kombinovanim odjeljenjima gdje ima učenika prvog razreda;
- OŠ „Meša Selimović“ Ribariće u matičnoj školi u oba odjeljenja prvog razreda i u izdvojenim odjeljenjima Orlje, Paljevo, Starčevići i Strumce u kombinovanim odjeljenjima u kojima ima učenika prvog razreda;
- OŠ „25. Maj“ Delimeđe u matičnoj školi u jednom odjeljenju prvog razreda; u izdvojenom odjeljenju Morani u jednom odjeljenju prvog razreda; u izdvojenom odjeljenju Melaje u jednom odjeljenju prvog razreda kao i u kombinovanim odjeljenjima izdvojenih odjeljenja Baćica, Koniče, Dobri Dub, Pružanj, Gurdijelje i Čarovina.

Opština Prijepolje

- OŠ „Vladimir Perić Valter“ u matičnoj školi u Prijepolju u dva od pet odjeljenja prvog razreda;
- OŠ „Sveti Sava“ u matičnoj školi u jednom od dva odjeljenja prvog razreda;
- OŠ „Svetozar Marković“ Brodarevo u matičnoj školi u jednom od dva odjeljenja prvog razreda.

b) Varijanta B

Dvojezična nastava primjenjivaće se u V razredu osnovne škole i to u sljedećim školama:

Grad Novi Pazar

- OŠ „Vuk Karadžić“ u svih sedam odjeljenja petog razreda;
- OŠ „Bratstvo“ u četiri od osam odjeljenja petog razreda;
- OŠ „Stefan Nemanja“ u svih šest odjeljenja petog razreda;
- OŠ „Rastko Nemanjić Sava“ u matičnoj školi na Dojeviću u dva od tri odjeljenja petog razreda; u izdvojenim odjeljenjima Sebečevo i Sopoćani u po jednom odjeljenju petog razreda;
- OŠ „Jošanica“ Lukare u izdvojenom odjeljenju Mur u sva tri odjeljenja petog razreda i u izdvojenom odjeljenju Kominje u jednom odjeljenju petog razreda;
- OŠ „Desanka Maksimović“ u svih pet odjeljenja petog razreda;
- OŠ „Rifat Burdžović Tršo“ u četiri od pet odjeljenja petog razreda;
- OŠ „Dositej Obradović“ Osaonica u izdvojenom odjeljenju Bijele Vode u jednom odjeljenju petog razreda;
- OŠ „Đura Jakšić“ Trnava u matičnoj školi u Trnavi u oba odjeljenja petog razreda.

Opština Sjenica

- OŠ „12. Decembar“ u matičnoj školi u četiri od pet odjeljenja petog razreda;
- OŠ „Svetozar Marković“ u matičnoj školi u dva od tri odjeljenja petog razreda i u izdvojenom odjeljenju Trijebine u jednom kombinovanom odjeljenju u kojem ima učenika petog razreda;
- OŠ „Bratstvo - Jedinstvo“ Duga Poljana u matičnoj školi u oba odjeljenja petog razreda;
- OŠ „Vuk Karadžić“ Kladnica u matičnoj školi u jednom odjeljenju petog razreda;
- OŠ „Jovan Jovanović Zmaj“ Raždaginja u matičnoj školi u jednom odjeljenju petog razreda;
- OŠ „Rifat Burdžović Tršo“ Karajukića Bunari u matičnoj školi u jednom odjeljenju petog razreda i u izdvojenom odjeljenju Rasno u jednom odjeljenju petog razreda.

Opština Tutin

- OŠ „Rifat Burdžović Tršo“ u matičnoj školi u svih pet odjeljenja petog razreda i u izdvojenom odjeljenju Dolovo u jednom kombinovanom odjeljenju;
- OŠ „Vuk Karadžić“ u matičnoj školi u sva četiri odjeljenja petog razreda;
- OŠ „Aleksa Đilas Bečo“ Mojstir u po jednom odjeljenju petog razreda u matičnoj školi i u izdvojenom odjeljenju u Dragi;
- OŠ „Meša Selimović“ Ribariće u matičnoj školi u oba odjeljenja petog razreda;
- OŠ „25. Maj“ Delimeđe u matičnoj školi u jednom odjeljenju petog razreda i u izdvojenim odjeljenjima Morani, Melaje i Koniče u po jednom odjeljenju petog razreda.

Opština Prijepolje

- OŠ „Vladimir Perić Valter“ u dva od pet odjeljenja petog razreda;
- OŠ „Sveti Sava“ u jednom od dva odjeljenja petog razreda;
- OŠ „Svetozar Marković“ Brodarevo u matičnoj školi u dva od tri odjeljenja petog razreda.

c) Varijanta C

Nastava na srpskom jeziku sa nastavnim predmetom Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture kao izbornim nastavnim predmetom primjenjivaće se u sljedećim školama:

Grad Novi Pazar

- OŠ „Bratstvo“ u pet odjeljenja prvog i četiri odjeljenja petog razreda;
- OŠ „Stefan Nemanja“ u dva odjeljenja prvog razreda;
- OŠ „Rastko Nemanjić Sava“ Dojeviće u jednom odjeljenju prvog i jednom odjeljenju petog razreda u matičnoj školi na Dojeviću i jednom odjeljenju prvog razreda u izdvojenom odjeljenju Sopoćani;
- OŠ „Jošanica“ Lukare u jednom odjeljenju prvog razreda u matičnoj školi i jednom odjeljenju prvog razreda u izdvojenom odjeljenju Grubetiće;
- OŠ „Rifat Burdžović Tršo“ u dva od sedam odjeljenja prvog i u jednom od pet odjeljenja petog razreda;
- OŠ „Dositej Obradović“ Osaonica u jednom odjeljenju prvog i jednom odjeljenju petog razreda u matičnoj školi u Osaonici i u izdvojenim odjeljenjima Svilanovo i Vučiniće u po jednom kombinovanom odjeljenju;
- OŠ „Đura Jakšić“ Trnava u jednom od dva odjeljenja prvog razreda u matičnoj školi u Trnavi.

Opština Sjenica

- OŠ „12.Decembar“ u matičnoj školi u jednom od pet odjeljenja prvog i jednom od pet odjeljenja petog razreda, kao i u izdvojenom odjeljenju Bagačiće u jednom kombinovanom odjeljenju;
- OŠ „Svetozar Marković“ u matičnoj školi u jednom od tri odjeljenja prvog i jednom od tri odjeljenja petog razreda;
- OŠ „Bratstvo - Jedinstvo“ Duga Poljanja u jednom kombinovanom odjeljenju u izdvojenom odjeljenju Šare;
- OŠ „Jovan Jovanović Zmaj“ Raždaginja u izdvojenom odjeljenju Dujke u jednom kombinovanom odjeljenju.

Opština Tutin

- OŠ „Rifat Burdžović Tršo“ u jednom od pet odjeljenja prvog razreda u matičnoj školi;
- OŠ „Vuk Karadžić“ u jednom od četiri odjeljenja prvog razreda u matičnoj školi i u kombinovanim odjeljenjima u izdvojenim odjeljenjima Bujkoviće i Dobrinje;
- OŠ „Aleksa Đilas Bečo“ u izdvojenom odjeljenju Istočni Mojstir u jednom kombinovanom odjeljenju.

Opština Prijepolje

- OŠ „Vladimir Perić Valter“ u tri od pet odjeljenja prvog i u tri od pet odjeljenja petog razreda;
- OŠ „Sveti Sava“ Bostani u jednom od dva odjeljenja prvog i u jednom od dva odjeljenja petog razreda;
- OŠ „Svetozar Marković“ Brodarevo, u jednom od dva odjeljenja prvog i u jednom od dva odjeljenja petog razreda i u svim odjeljenjima u ostalim školama u Prijepolju;
- OŠ „Dušan Tomašević Ćirko“ u Velikoj Župi, na nivou škole;
- OŠ „Mihajlo Baković“ u Seljašnici, na nivou škole;
- OŠ „Milosav Stiković“ na Kolovratu, na nivou škole;
- OŠ „Boško Buha“ u Prijepolju, na nivou škole.

Kadrovi za implementaciju

Implementaciju usvojenog Modela obrazovanja u školskoj 2010/2011. godini započeće postojeći nastavni kadrovi kojima će se omogućiti da na odgovarajućim obukama i seminarima, koje treba da organizuje Ministarstvo prosvjete Republike Srbije, steknu potrebne licence za izvođenje nastave.

U izradi nastavnih planova i programa za tzv. nacionalnu grupu predmeta učestvovaće predstavnici bošnjačke nacionalne zajednice onako kako je predviđeno članom 13. Zakona o nacionalnim savjetima nacionalnih manjina.

Pored normativnog uređivanja, potrebno je donijeti i konkretan plan osposobljavanja nastavnih kadrova za izvođenje nastave na bosanskom jeziku. Bošnjačka nacionalna zajednica je u tom pogledu u povoljnom položaju, s obzirom da u Novom Pazaru postoje dva univerziteta: državni, na kome postoji departman za srpski i bosanski jezik i na kome ove godine stasava već prva generacija absolvenata, i privatno-zadužbinarski koji na departmanu za filologiju ima katedru za bosanski jezik sa koje je izišla već treća generacija diplomaca, pa se, osim što će imati dovoljno stručnih predavača za bosanski jezik, može u saradnji sa Ministarstvom prosvjete organizovati licencirana doobuka nastavnika za izvođenje nastave na bosanskom jeziku za sve nastavne predmete.

X. ZAVRŠNE ODREDBE

Međunarodni standardi i prihvaćeni dokumenti u oblasti manjinskih prava kojima je definisano ostvarivanje prava na obrazovanje na maternjem jeziku za pripadnike nacionalnih manjina, kao i domaći zakonodavni okvir, demografske karakteristike i izražena volja samih građana Srbije pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice, zahtjev za obrazovanjem na maternjem bosanskom jeziku i afirmacijom nacionalnih vrijednosti i kulture, dovoljan su osnov za primjenu ovog Modela obrazovanja za sandžačke Bošnjake u Republici Srbiji na bosanskom jeziku.

U svijetu demokratije i društva koje savremene evropske principe cijeni i uvažava, očuvanje nacionalnog identiteta, njegovanje, unaprjeđenje i razvoj jezika i specifične nacionalne kulture, kao i izučavanje nacionalne historije, na najdjelotvorniji i najefikasniji način moguće je u život sprovesti kroz sistem obrazovanja.

Upravo zbog toga, zahtjev Bošnjačkog nacionalnog vijeća (Nacionalnog savjeta bošnjačke nacionalne manjine) potpuno je opravdan i primjenljiv.

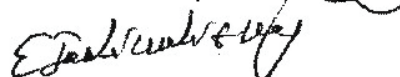
Ostvarenje prava na obrazovanje na bosanskom jeziku za pripadnike bošnjačke nacionalne zajednice u Republici Srbiji doprinijeće očuvanju nacionalnog identiteta, većem stepenu ostvarenosti sveukupnih manjinskih prava ove nacionalne zajednice i direktno će doprinositi njihovom stalnom unaprjeđenju.

Sastavni dio ovog elaborata je i Aneks I - Raspored i plan implementacije Modela.

Model obrazovanja za sandžačke Bošnjake u Republici Srbiji predstavljen u ovom elaboratu usvojen je na sjednici Izvršnog odbora Bošnjačkog nacionalnog vijeća, dana 31. 10. 2009. godine (u prilogu Odluka o usvajanju Modela br. 194-09-20090).

U Novom Pazaru,
03. 11. 2009. god.

Predsjednik Izvršnog odbora
Bošnjačkog nacionalnog vijeća
Esad Džudžević, dipl. sociolog

**Tabelarni prikaz plana implementacije
Modela obrazovanja na bosanskom jeziku
u I i u V razredu za školsku 2010/2011. školsku godinu**

Red. br.	Osnovna škola	Sjedište (isturena odjeljenja)	Opština	Razred	Broj Uč.	Broj Boš.	%	Broj odjeljenja	Broj odjeljenja na:			Broj izvršilaca		
									B	D	S	uk.	B	S
1.	"Vuk Karadžić"	N. Pazar	N. Pazar	I	217	217	100%	7	7	-	-	7		
				V	225	223	99%	7	-	7	-	13		
2.	„Bratstvo“	N. Pazar	N. Pazar	I	252	118	46%	9	4	-	5	9		
				V	242	131	54%	8	-	4	4	18		
3.	„Jovan J. Zmaj“	N. Pazar	N. Pazar	I	89	89	100%	3	3	-	-	5		
				V	94	94	100%	3	3	-	-	12		
4.	„Stefan Nemanja“	N. Pazar	N. Pazar	I	154	154	100%	6	4	-	2	8		
				V	157	157	100%	6	-	6	-	15		
5.	„Rastko Nemanjić Sava“	Dojeviće	N. Pazar	I	71	55	74%	3	2	-	1	3		
				V	74	68	92%	3	-	2	1	20		
		Sebečevo	N. Pazar	I	15	15	100%	1	1	-	-	1		
				V	17	15	88%	1	-	1	-	14		
		Požega	N. Pazar	I	37	37	100%	2	2	-	-	2		
				V	17	17	100%	1	-	1	-			
		Baletiće	N. Pazar	I	2	2	100%	1kom b.	1	-	-			
				V	-	-	-	-	-	-	-	-		
		Sopoćani	N. Pazar	I	6	5	83%	1	-	-	1	1		
				V	8	8	100%	1	-	1	-			
6.	„Jošanica“	Lukare	N. Pazar	I	30	26	87%	1	-	-	1	1		
				V	34	31	91%	2	-	2	-	37		
		Mur	N. Pazar	I	69	69	100%	2	2	-	-	2		
				V	72	72	100%	3	-	3	-			
		Kominje	N. Pazar	I	13	13	100%	1	1	-	-	1		
				V	14	14	100%	1	-	1	-			
„Jošanica“	Grubetiće	N. Pazar	I	4	-	0%	Komb.	-	-	1	1			
			V	-	-	-	-	-	-	-	-			
	Žunjeviće	N. Pazar	I	-	-	-	-	-	-	-	-			
			V	-	-	-	-	-	-	-	-			
	Vrbasiće	N. Pazar	I	4	4	100%	Komb.	1	-	-	1			
			V	-	-	-	-	-	-	-	-			

			Pazar	V	-	-	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Kruševo	N. Pazar	I	3	3	100%	Komb.	1	-	-	-	1					
				V	-	-	-	-	-	-	-	-	-					
7.	„Selakovac“		N. Pazar	I	88	88	100%	3	3	-	-	5						
				V	83	83	100%	3	3	-	-	14						
8.	„Desanka Maksimović“		N. Pazar	I	133	133	100%	5	3	-	2	5						
				V	130	130	100%	5	1	5	-	13						
9.	„Rifat Burdžović Tršo“		N. Pazar	I	207	188	90%	7	5	-	2	9						
				V	205	193	94%	5	-	4	1	16						
10.	„Dositej Obradović“	Osaonica	N. Pazar	I	3	1	33%	1	-	-	1	1						
				V	15	4	27%	1	-	-	1	16						
		Bele Vode	N. Pazar	I	15	15	100%	1	1	-	-							
				V	19	15	79%	1	-	1	-							
		Buče	N. Pazar	I	4	4	100%	Komb.	1	-	-	1						
				V	-	-	-	-	-	-	-	-						
		Krće	N. Pazar	I	2	2	100%	Komb.	1	-	-	1						
				V	-	-	-	-	-	-	-	-						
		Svilanovo	N. Pazar	I	1	-	0%	Komb.	-	-	-	1	1					
				V	-	-	-	-	-	-	-	-						
		Vučiniće	N. Pazar	I	2	1	50%	Komb.	-	-	-	1	1					
				V	-	-	-	-	-	-	-	-						
		Muhovo	N. Pazar	I	2	2	100%	Komb.	1	-	-	1						
				V	-	-	-	-	-	-	-	-						
11.	„Đura Jakšić“	Trnava	N. Pazar	I	38	36	95%	2	1	-	1	2						
				V	35	34	97%	2	-	2	-	11						
		Leča	N. Pazar	I	-	-	-	-	-	-	-	-						
				V	-	-	-	-	-	-	-	-						
		Brđani	N. Pazar	I	6	6	100%	Komb.	1	-	-	1						
				V	-	-	-	-	-	-	-	-						
		Rajetiće	N. Pazar	I	-	-	-	-	-	-	-	-						
				V	-	-	-	-	-	-	-	-						
12.	„Aleksandar Stojanović Leso“	Deževa	N. Pazar	I	14	1	7%	1	-	-	1	1						
				V	22	1	5%	1	-	-	1	12						
		Postenje	N. Pazar	I	40	2	5%	2	-	-	1	2						
				V	14	2	14%	1	-	-	1							
		Šaronje	N. Pazar	I	2	-	-	Komb.	-	-	-	1	1					
				V	9	-	-	1	-	-	-	1						
13.	„12. Decembra I“	Sjenica	Sjenica	I	121	108	89%	5	4	-	1	5						
				V	127	119	94%	5	-	4	1	16						
		Vapa	Sjenica	I	1	1	100%	Komb.	1	-	-	1						
				V	-	-	-	-	-	-	-	-						
		Dunišiće	Sjenica	I	4	4	100%	Komb.	1	-	-	1						
				V	-	-	-	-	-	-	-	-						
		Bagačiče	Sjenica	I	3	2	67%	Komb.	-	-	-	1	1					
				V	-	-	-	-	-	-	-	-						

		Fijulje	Sjenica	I	6	6	100 %	1	1	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
14	„Svetozar Marković“	Sjenica	Sjenica	I	83	63	76%	3	2	-	1	3		
				V	86	63	73%	3	-	2	1	12		
		Trijebine	Sjenica	I	6	6	100 %	Komb.	1	-	-	1		
				V	6	6	100 %	1	-	1	-	2		
15	„Bratstvo-Jedinstvo“	Duga poljana	Sjenica	I	8	8	100 %	1	1	-	-	1		
				V	38	37	97%	2	-	2	-	12		
		Draževiće	Sjenica	I	8	8	100 %	1	1	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-		
		Žitniće	Sjenica	I	8	8	100 %	1	1	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-		
		Žabren	Sjenica	I	7	7	100 %	1	1	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-		
		Šare	Sjenica	I	4	3	75%	Komb.	-	-	1	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-		
		Kamešnica	Sjenica	I	4	4	100 %	Komb.	1	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-		
16	„Vuk Karadžić“	Kladnica	Sjenica	I	18	17	94%	1	1	-	-	1		
				V	23	23	100 %	1	-	1	-	12		
		Sugubine	Sjenica	I	5	5	100 %	Komb.	1	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-		
16	„Vuk Karadžić“	Ursule	Sjenica	I	5	5	100 %	Komb.	1	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-		
17	„Jovan Jovanović Zmaj“	Raždaginja	Sjenica	I	36	36	100 %	2	2	-	-	2		
				V	27	27	100 %	1	-	1	-	13		
		Kijeve	Sjenica	I	5	5	100 %	Komb.	1	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-		
		Dujke	Sjenica	I	4	3	75%	Komb.	-	-	1	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-		
18	„Rifat Burdžović Tršo“	Karajukića Bunari	Sjenica	I	7	5	71%	Komb.	-	-	1	1		
				V	20	20	100 %	1	-	1	-	19		
		Doliće	Sjenica	I	6	6	100 %	Komb.	1	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-		
		Ugao	Sjenica	I	7	7	100 %	Komb.	1	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-		
		Tuzinje	Sjenica	I	8	8	100 %	Komb.	1	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-		
		Cetanoviće	Sjenica	I	6	6	100 %	Komb.	1	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-		

		Rasno	Sjenica	I	12	12	100%	1	1	-	-	1				
				V	24	24	100%	1	-	1	-	-				
		Buđevo	Sjenica	I	-	-	-	-	-	-	-	-				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
19	„Branko Radičević“	Štavalj	Sjenica	I	4	-	0%	Komb.	-	-	1	1				
				V	16	-	0%	1	-	-	1	12				
		Stup	Sjenica	I	4	-	0%	Komb.	-	-	1	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		Brnjica	Sjenica	I	2	-	0%	Komb.	-	-	1	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		Dragojloviće	Sjenica	I	2	-	0%	Komb.	-	-	1	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
20	„Sveti Sava“	Bare	Sjenica	I	3	-	0%	Komb.	-	-	1	1				
				V	12	3	25%	Komb.	-	-	1	9				
		Crvsko	Sjenica	I	3	-	0%	Komb.	-	-	1	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		Vrbnica	Sjenica	I	5	-	0%	Komb.	-	-	1	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
21	„Rifat Burdžović Tršo“	Tutin	Tutin	I	160	154	96%	5	4	-	1	6				
				V	162	156	96%	5	-	5	-	13				
		Godovo	Tutin	I	3	3	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		Dolovo	Tutin	I	6	6	100%	komb.	1	-	-	1				
				V	9	9	100%	1	-	1	-	-				
		Lipica	Tutin	I	2	2	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		Saš	Tutin	I	2	2	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		22	„Vuk Karadžić“	Tutin	Tutin	I	102	98	96%	4	3	-	1	4		
						V	101	100	99%	4	-	4	-	29		
Dubovo	Tutin			I	19	19	100%	1	1	-	-	1				
				V	21	21	100%	1	-	1	-	-				
Bujkoviće	Tutin			I	2	1	50%	Komb.	-	-	1	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
Biohane	Tutin			I	5	5	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
Dobrinja	Tutin			I	1	-	0%	Komb.	-	-	1	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
Crniš	Tutin			I	1	1	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
23	„Dr. Ibrahim Bakić“	Ljeskova	Tutin	I	15	15	100%	1	1	-	-	1				
				V	11	11	100%	1	1	-	-	23				
		Suhi Do	Tutin	I	15	15	100%	1	1	-	-	1				
				V	14	14	100%	1	1	-	-	-				

		Reževiče	Tutin	I	5	5	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	17	17	100%	1	1	-	-	-				
		Braćak	Tutin	I	5	5	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		Ramoševo	Tutin	I	4	4	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		Šaronje	Tutin	I	7	7	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		Naboje	Tutin	I	3	3	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		23		Đerekare	Tutin	I	3	3	100%	Komb.	1	-	-	1		
						V	-	-	-	-	-	-	-	-		
24	„Aleksa Šantić“	Crkvine	Tutin	I	39	39	100%	2	2	-	-	2				
				V	34	34	100%	2	2	-	-	12				
		Piskopovce	Tutin	I	2	2	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		Žirče	Tutin	I	4	4	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
25	„Aleksa Đilas Bečo“	Mojstir	Tutin	I	4	4	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	9	7	78%	1	-	1	-	8				
		Draga	Tutin	I	9	9	100%	1	1	-	-	1				
				V	18	18	100%	1	1	-	-	2				
		Vrba	Tutin	I	5	5	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		Špiljani	Tutin	I	9	9	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		Istočni Mojstir	Tutin	I	1	-	0%	Komb.	-	-	-	1	1			
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		Zapadni Mojstir	Tutin	I	8	8	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
26	„Meša Selimović“	Ribariće	Tutin	I	35	35	100%	2	2	-	-	2				
				V	42	42	100%	2	-	2	-	12				
		Orlje	Tutin	I	8	8	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		Paljevo	Tutin	I	4	4	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				
		Starčeviće	Tutin	I	4	4	100%	Komb.	1	-	-	1				
				V	-	-	-	-	-	-	-	-				

				V	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
		Strumce	Tutin	I	2	2	100 %	Komb.	1	-	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
27	„25.Maj“	Delimeđe	Tutin	I	21	21	100 %	1	1	-	-	-	1		
				V	27	27	100 %	1	-	1	-	13			
		Morani	Tutin	I	10	10	100 %	1	1	-	-	-	1		
				V	12	12	100 %	1	-	1	-	-			
		Melaje	Tutin	I	10	10	100 %	1	1	-	-	-	1		
				V	18	18	100 %	1	-	1	-	-			
27	„25. Maj“	Baćica	Tutin	I	8	8	100 %	Komb.	1	-	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-			
		Koniče	Tutin	I	5	5	100 %	Komb.	1	-	-	-	1		
				V	5	5	100 %	Komb.	-	1	-	-			
		Dobri Dub	Tutin	I	4	4	100 %	Komb.	1	-	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-			
		Pružanj	Tutin	I	3	3	100 %	Komb.	1	-	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-			
		Gurdijelje	Tutin	I	3	3	100 %	Komb.	1	-	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-			
		Čarovina	Tutin	I	4	4	100 %	Komb.	1	-	-	-	1		
				V	-	-	-	-	-	-	-	-			
28	„Dušan Tomašević Čirko“	Velika Župa	Prijepolje												
29	„Mihailo Baković“	Seljašnica	Prijepolje												
30	„V.Perić Valter“	Prijepolje	Prijepolje												
31	„Milosav Stiković“	Kolovrat	Prijepolje												
32	„Svetozar Marković“	Brodarevo	Prijepolje												
33	„Boško Buha“	Ivanje	Prijepolje												
34	„Sveti sava“	Bostani	Prijepolje												
35	„11.Oktobar“		Prijepolje												